

ΧΕΛΙΔΟΝΙΣΜΑΤΑ

για μαθητές Δημοτικού

Χελιδονίσματα

- Ανοιξιάτικα τραγούδια «του αγερμού»*
- Κάλαντα της Άνοιξης

*αγερμός: συγκέντρωση χρημάτων, αγαθών για ιερό σκοπό.

Χελιδονίσματα (Κάλαντα Άνοιξης)

- Λέγονται την **1^η** ή την **21^η Μαρτίου** (αρχή ισημερίας) σε διάφορα μέρη της Ελλάδος από παιδιά.
- Μεταφέρουν το μήνυμα ότι **επιστρέφουν τα χελιδόνια** κι έρχεται η **Άνοιξη**. Συναντώνται σε διάφορες παραλλαγές.
- Τα παιδιά κρατούν στα χέρια τις **χελιδόνες** (ξύλινο χελιδόνι τοποθετημένο σε κλουβί) και **καλάθια** που βάζουν μέσα τα φιλέματα (αυγά, τυρί, αλεύρι) ή χρήματα που τους δίνουν οι νοικοκυρές.
- Τα παιδιά σε κάποιες περιοχές δίνουν στις νοικοκυρές «**Μάρτες**» ως δώρο για τα μικρά κορίτσια του σπιτιού.

Χελιδόνα της Τερπνής

Το **κλουβί** το στόλιζαν με πρασινάδες και λουλούδια, καθώς και με διάφορες ασπροκόκκινες κλωστές, τις λεγόμενες «**μάρτες**».

- Αυτές τις κλωστές τις έδεναν τα κορίτσια στο **χέρι** ή στο **λαιμό**. Πίστευαν ότι θα τα προστάτευαν από το μαύρισμα του Μάρτη κι έτσι θα ήταν όμορφα το Πάσχα με τα καινούργια φορέματα.

- Τις φορούσαν για **40 μέρες**. Έπειτα, άλλα κορίτσια τις κρεμούσαν στους φράχτες ή τις **άφηναν πάνω στις τριανταφυλλιές** για να τις πάρουν τα χελιδόνια και να φτιάξουν τις φωλιές τους κι άλλα κορίτσια τις έβαζαν κάτω από μια πέτρα για να δουν μετά από λίγες μέρες, ανάλογα με τα ευρήματα κάτω από την πέτρα, αν θα παντρεύονταν στο χωριό ή την πόλη.
- Η συνήθεια αυτή της περιδέσεως χρωματιστών κλωστών έχει τις ρίζες του στην **Αρχαία Ελλάδα**, και συγκεκριμένα στα Ελευσίνια Μυστήρια. Οι μύστες των Ελευσίνιων Μυστηρίων έδεναν μια κλωστή, την Κρόπη (νήμα μάλλινο), στο δεξί τους χέρι ή (και) το αριστερό τους πόδι.

Δες πώς φτιάχνεται ο «Μάρτης» (παραδοσιακός και με σχέδιο):

https://www.youtube.com/watch?time_continue=6&v=ol9u_oHtn9w&feature=emb_logo

<https://www.youtube.com/watch?v=O9AnM8gRvk4>

«Χελιδόνα έρχεται»

Χελιδόνισμα από τη Αιανή Κοζάνης

Χελιδόνα έρχεται
απ' τη Μαύρη Θάλασσα
θάλασσαν απέρασε,
έκατσε και λάλησε.

Μωρ' καλή νοικοκυρά,
σ' έμπα έβγα στο κελάρι,
φέρε αυγά σαρακοστιά
και σχοινιά πεντηκοστά
για να δέσουμε τον Μάρτη
και το τσιλιμπουρδάκι*.

Κι αν δεν έχετε αυγά,
παίρνομε την κλωσσαριά
να γεννάει, να κλωσάει
και να σέρνει τα πουλιά.

[Ακρόαση χελιδονίσματος από την Αιανή Κοζάνης](#)

* τσιλιμπουρδάκι: Μάρτης που φοράνε στο χέρι τα παιδιά.

Βίντεο με «Χελιδονίσματα»

Κάλαντα της Άνοιξης, 1967

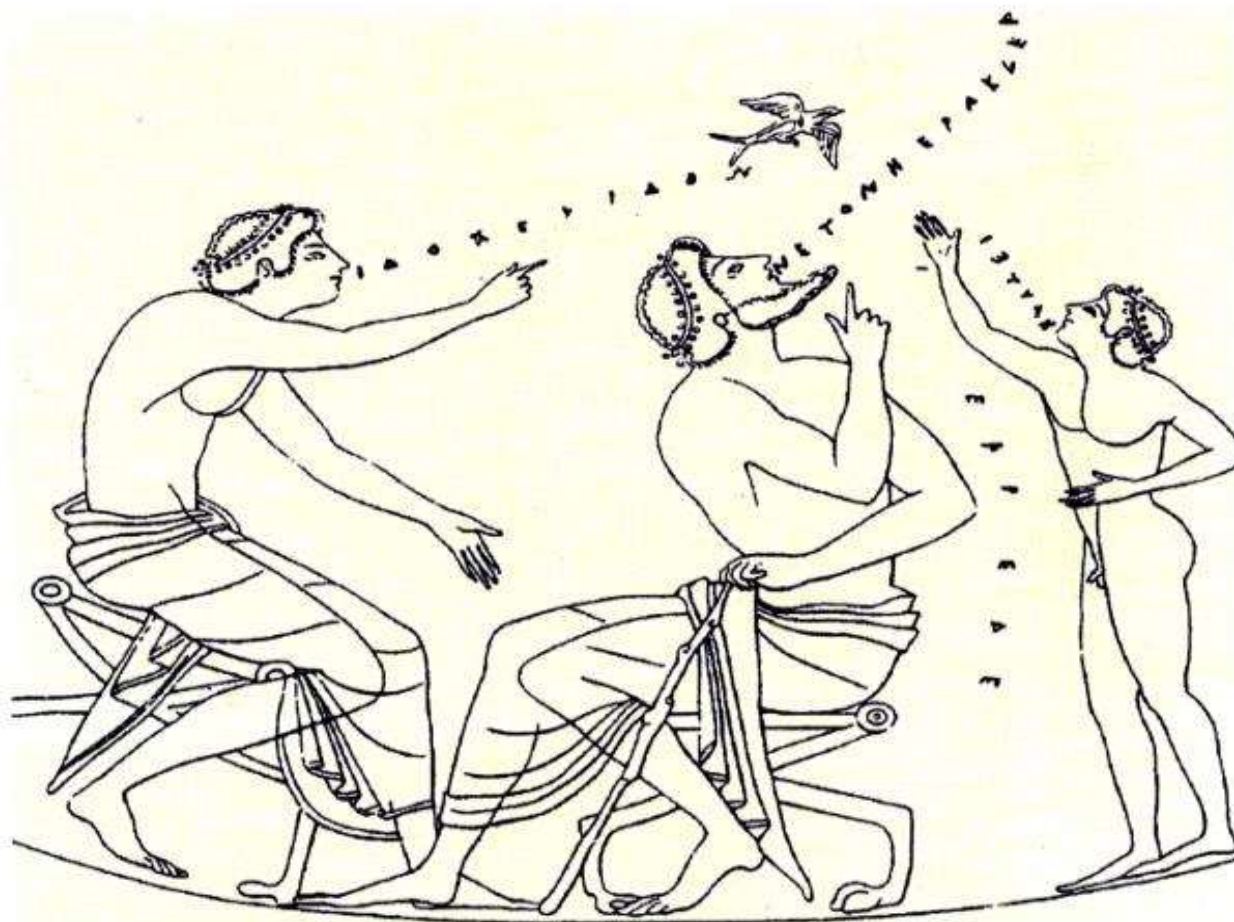
Σιτοχώρι Σερρών, 1967

Ένας καλαντιστής χελιδονισμάτων θυμάται...

[Βίντεο](#)

Πόσο παλιά είναι τα χελιδονίσματα; Χρονολογούνται από τον 6^ο αι. π.Χ.

Χελιδόνι που προμηνύει την έλευση της άνοιξης. Παράσταση σε αττικό αγγείο (πελίκη), έργο ίσως του Ευφρονίου, 6ος π.Χ. αι. «Δείτε ένα χελιδόνι», φωνάζει ο νέος άνδρας αριστερά. Το αγόρι δείχνει κι αυτό: «Να 'το». Και ο ηλικιωμένος άνδρας αναφωνεί: «Μα τον Ηρακλή, έφτασε η άνοιξη».

Αρχαία Χελιδονίσματα (Κάλαντα Άνοιξης)

- Λέγονταν τον μήνα **Βοηδρομιώνα** (περ. 15 Φεβρουαρίου-15 Μαρτίου), δηλ. όταν έρχονταν τα χελιδόνια, οι προάγγελοι της άνοιξης.
- Μετέφεραν το μήνυμα ότι **επιστρέφουν τα χελιδόνια** κι έρχεται το καλοκαίρι.
- Το τραγουδούσαν **παιδιά** που πήγαιναν από σπίτι σε σπίτι.
- Στα παιδιά έδιναν **γλυκίσματα**, άλλα φαγώσιμα ή ακόμη και κρασί.

τοιχογραφία της Άνοιξης του Ακρωτηρίου της Σαντορίνης (1600 π.Χ. περίπου)

Τι έλεγαν στην Αρχαία Ελλάδα τα χελιδονίσματα;

Αρχαίο χελιδόνισμα της Ρόδου

ἦλθ' ἦλθε χελιδὼν
καλὰς ὥρας ἄγουσα,
καλοὺς ἐνιαυτούς,
ἐπὶ γαστέρα λευκά,
ἐπὶ νῶτα μέλαινα. 5
παλάθαν σὺ προκύκλει
ἐκ πίονος οἴκου
οἴνου τε δέπαστρον
τυροῦ τε κάνυστρον'
καὶ πύρνα χελιδὼν 10
καὶ λεκιθίταν
οὐκ ἀπωθεῖται· πότερ' ἀπίωμες ἢ λαβώμεθα;
εἰ μὲν τι δώσεις· εἰ δὲ μή, οὐκ ἐάσομες'
ἢ τὰν θύραν φέρωμες ἢ τὸ ὑπέρθυρον
ἢ τὰν γυναῖκα τὰν ἔσω καθημέναν' 15
μικρὰ μὲν ἔστι, ῥαδίως νιν οἴσομες.
ἂν δὴ τι φέρης, μέγα δὴ τι φέροις'
ἄνοιγ' ἄνοιγε τὰν θύραν χελιδόνι'
οὐ γὰρ γέροντές ἐσμεν, ἀλλὰ παιδιά.

Page, Poetae Melici Graeci 848

ἦλθε το χελιδόνι ἦλθε
φέρνει τις καλοκαιριές
και χαρούμενες χρονιές,
κάτασπρη ἔχει την κοιλιά,
μαύρη την ουρά. 5
Ρίξε συκοπιταρίδα
ἀπὸ το αρχοντικό σου,
φέρε κύπελλο κρασί
και κανίστρι με τυρί.
Και το ξεροκόμματο, 10
μα και το αυγόψωμο
αγαπά το χελιδόνι. Να του δίνουμε ἢ θα καλοχεριστούμε;
Αν μας δώσεις -Αν μας αρνηθεῖς, ησυχία δεν θα βρεις
ἢ θα αρπάξουμε την πόρτα ἢ τ' ανώφλι της
ἢ τη νοικοκυρά που 'ναι μες στο σπίτι' 15
εἶναι μικροκαμωμένη, εύκολα σηκώνεται.
Αν θα μας φιλοδωρήσεις, να 'ναι κάτι που αξίζει.
Ἄνοιγε, ἀνοιγε τη θύρα στα χελιδονάκια'
δεν είμαστε δα γέροι, είμαστε παιδιά.

(μετάφραση Μ. Ζ. Κοπιδάκης)

Σημείωση:Το χελιδόνισμα της Ρόδου, ένα ανώνυμο δημώδες άσμα, παραδίδεται από τον Αθήναιο (ακμή: περ. 200 μ.Χ.), ο οποίος αντλεί τις πληροφορίες του από το έργο *Περὶ τῶν ἐν Ρόδῳ θυσίων* του ιστοριογράφου Θεόγνη, που δεν γνωρίζουμε πότε έζησε. Το άσμα είναι πιθανώς πολύ παλαιότερο, ενδεχομένως παλαιότερο και από τον 5ο αι. π.Χ., αφού ο Αριστοφάνης φαίνεται να έχει υπόψη του κάποιο χελιδόνισμα

Αντίστοιχα λόγια έχουν και σήμερα...

Χελιδονίσματα

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΩΝ / ΧΑΛΚΗ

Ήλθε το χελιδόνι ήλθε
φέρνει τις καλοκαιριές
και χαρούμενες χρονιές,
κάτασπρη έχει την κοιλιά,
μαύρη την ουρά. 5
Ρίξε συκοπιταρίδα
από το αρχοντικό σου,
φέρε κύπελλο κρασί
και κανίστρι με τυρί.
Και το ξεροκόμματο, 10
μα και το αυγόψωμο
αγαπά το χελιδόνι. Να του δίνουμε ή θα καλοχεριστούμε;
Αν μας δώσεις -Αν μας αρνηθείς, ησυχία δεν θα βρεις
ή θα αρπάξουμε την πόρτα ή τ' ανώφλι της
ή τη νοικοκυρά που 'ναι μες στο σπίτι' 15
είναι μικροκαμωμένη, εύκολα σηκώνεται.
Αν θα μας φιλοδωρήσεις, να 'ναι κάτι που αξίζει.
Άνοιγε, άνοιγε τη θύρα στα χελιδονάκια'
δεν είμαστε δα γέροι, είμαστε παιδιά.

(μετάφραση Μ. Ζ. Κοπιδάκης)

δος κι ημείς οι μαθηταί μαθημένοι είμαστε.

Ν' αγοράζωμεν εφτά, να πουλούμε δεκαεπτά
το ρακίν εις το ποτήρι και τα σύκα στο μαντήλι
και τα αυγά εις το καλάθι.

Δώστε μας την όρνιθα, μη μας δείρει ο δάσκαλος
κι έχετε το κρίμα μας και την αμαρτία μας.
Χελιδόνι πέμπομε πάει πέρα κι έρχεται
φέρνει μας την είδηση πως είναι καλοκαίρι.

Του χρόνου πάλι να 'ρθωμε μ' υγεία να σας δούμε
στους οίκους σας χαρούμενοι το Μάρτη να σας πούμε.
Και του χρόνου!

Το χελιδόνισμα της Ρόδου σήμερα [Βίντεο](#)

http://www.pi-schools.gr/books/dimotiko/mous anth a st/dask/s_1_200.pdf

<https://www.talcmag.gr/paidi/xelidonismata/>

<https://ilovethrace.files.wordpress.com/2015/03/sitochori.jpg>

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%AC%CF%81%CF%84%CE%B7%CF%82#/media/File:Martenitsa-bracelet-02.jpg>

https://ilovethrace.files.wordpress.com/2015/03/cf83ceaccf81cf89cf83ceb70014_cr.jpg

<https://www.briefingnews.gr/ellada/kalomena-martios-o-protos-minas-tis-anoixis-ethimo-tis-martias>

<https://www.youtube.com/watch?v=9RgEVdJzajs>

<https://www.youtube.com/watch?v=wJCyd3D09Jc>

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSDIM-B106/672/4473,20128/>

<https://www.youtube.com/watch?v=J8yDvYlfjXo>

<https://www.youtube.com/watch?v=M8b1YvphmLY>

Baud-Bovy, Samuel (1996) *Δοκίμιο για το ελληνικό δημοτικό τραγούδι*. Ναύπλιο: Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα

http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/anthology/literature/browse.html?text_id=488

<http://tosympantistexnis.blogspot.com/2015/03/blog-post.html>

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A7%CE%B5%CE%BB%CE%B9%CE%B4%CE%BF%CE%BD%CE%AF%CF%83%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1>

<https://i.pinimg.com/originals/33/2a/e7/332ae75c7735b1f4889228e5ca3b3bf0.jpg>

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ...

ΓΚΕΛΥ ΜΗΤΡΟΓΙΑΝΝΗ

<http://primarymusicactivities.blogspot.com/>

Πάτρα, 3 Ιανουαρίου 2020